

SIMONE DE BEAUVOIR

síla věcí

1946

V ŘÍJNU VPADLA DO NAŠÍ SKUPINY nová bouřlivá osobnost: Koestler, jehož hra *Bar du Crépuscule* se měla dávat v Paříži. Přátelé nás ubezpečili, že jeho antistalinismus ho nepřivedl až k pravici. Před jedním americkým novinářem prohlásil, že kdyby byl Francouzem, emigroval by raději do Patagonie, než by žil pod gaullistickou diktaturou.

K našemu prvnímu setkání došlo v Pont-Royal. Přistoupil k Sartrovi s roztomilou prostotou: „Dobrý den, já jsem Koestler.“ Znovu jsme se s ním setkali u Sartra, který se právě přestěhoval se svou matkou do bytu na náměstí Saint-Germain-des Prés. Rozhodným tónem, zmírněným však téměř ženským úsměvem, řekl Koestler Sartrovi: „Jste lepší spisovatel než já, ale nejste tak dobrý filosof.“ Chystal se napsat souhrnnou filosofickou práci; vysvětloval nám její hlavní body: chtěl zajistit člověku určitou míru svobody, aniž se odchýlí od fyziologického materialismu.

Ačkoli se inspiroval na dílech, která jsme znali, vykládal nám, že různé systémy, ty, které jsou řízené zadním mozkem, thalamem a mozkem, se překrývají, aniž spolu úzce souvisejí: mezi tím nejnižším a tím nejvyšším systémem řízení je místo pro „pečeť“ svobody. Tanulo mi na mysli Boutrouxovo dílo *La Contingence des lois de la nature* a řekla jsem si, že Koestler je jistě lepší spisovatel než filosof; měla jsem chuť smát se, když hovořil o thalamu, protože vyslovoval „thalamůz“ a připomínal mi máslové koláče, které jsem jídala jako dítě. Tehdy nám na něm vadilo, že vystupuje jako puntičkářský samouk, vadila nám jeho doktrinářská jistota a scientismus, který zdědil z průměrných prací marxistického ražení. Tento nepřijemný dojem zůstal. Zatímco jsme s Camusem nikdy nehovořili o svých knihách, Koestler při každé příležitosti citoval sám sebe: „Přečtete si, co jsem o tom napsal.“ Úspěch mu stoupl do hlavy: propadl marnivosti a pocitu důležitosti. Ale měl i určité kouzlo, byl plný života a byl zajímavý; vnášel do diskusí neúnavný zápal, v ja-

koukoli denní nebo noční hodinu byl připraven znovu a znovu přetřásat jakoukoli otázku. Byl stejně velkorysý, ať šlo o čas a jeho vlastní osobu, nebo šlo o peníze. Neměl rád přepych, ale když se s ním někde do společnosti, chtěl vždycky platit a bez rozmyslu utrácel. Byl naivně pyšný na to, že jeho žena Mamaine pochází z anglické šlechtické rodiny. Světlovlásá, velice roztomilá, vtipná, s křehkým půvabem. Již tehdy byla zasažena plicní chorobou, které podlehl o deset let později.

Během těch tří nebo čtyř týdnů, co byl Koestler v Paříži, jsme ho vídali často, většinou v Camusově společnosti; byli si velice blízcí. Jednou nás doprovázel Bost a dopadlo to tak, že rozhovor vyústil v hádku, protože Bost hájil politiku komunistické strany. „Neměli jste dovolit, aby přišel mezi nás, to byla chyba,“ řekl příští den odměřeně Koestler; mladé neměl rád, cítil se vyloučen z jejich budoucnosti a v každém vyloučení viděl jakési odsouzení. Nedůtklivý, ztrápený, toužil po lidském teple, ale od ostatních idí ho oddělovala jeho vlastní posedlost —

říkával: „Už mě zase pronásledují moje furie“; měli jsme k němu neurčitý vztah. Jednou jsme večereli s ním, Mamainou, Camusem, Francinou a zašli jsme do malé vinárny v ulici des Gravilliers. Pak nás Koestler velitelsky pozval do Šeherezády; ani Camus ani my jsme nikdy nevzkročili do podniku podobného druhu. Koestler poručil „zákusky“, vodku, šampaňské. Sartre měl mít příští den odpoledne na Sorbonně přednášku pod záštitou Unesca na téma „odpovědnost spisovatele“, kterou si však ještě nepřipravil, počítali jsme, že nepůjdeme příliš pozdě spát. Ale alkohol, cikánská hudba a především vzrušená diskuse nás upoutaly tak, že jsme zapomněli na čas. Camus rozváděl své oblíbené téma: „Kdyby se tak dala napsat pravda!“ Koestler zachmuřeně poslouchal píseň *Oči černé*. „Je nemožné, aby lidé byli přáteli, když si nerozumějí politicky!“ řekl nám, jako by nás obviňoval. Znovu začal útočit na Stalinovo Rusko, vyčítal Sartrovi, a dokonce i Camusovi, že se paktují s Ruskem. Nebrali jsme vážně jeho nevrlost, neměli jsme představu o zběsilosti jeho antikomunismu. Zatímco si Koestler povídal

Je zajisté poněkud paradoxní, předkládáme-li českému čtenáři vybrané kapitoly z pamětí významné autorky, jejíž dílo je u nás takřka neznámé. Memoáry slavných lidí obvykle pouze dokreslují profil osobnosti, která si slávu a proslulost získala svým celoživotním dílem, ať už uměleckým nebo jiným. Tak je tomu i u Simony de Beauvoir, filosofky, esejistky a romančířky, životní družky a spolupracovnice Jeana-Paula Sarrtra. A nezbývá než doufat, že tento paradox bude v dohledné době smazán tím, že nejvýznamnější z jejích děl budou u nás vydána.

*Naproti tomu lze předpokládat, že nejde o osobnost u nás neznámou. Její a Sartrova návštěva v Československu na sklonku minulého roku, spojená s premiérou Sartrovy hry *Věznové z Altony*, vyvolala obrovský*

zájem a dokázala, že tato dvojice pokrokových francouzských intelektuálů je u nás stejně proslulá jako v kterékoli jiné kulturní zemi.

*Jak jsme již řekli, význam Simony de Beauvoir tkví v jejím díle esejistickém a beletristickém — jmenujme alespoň esej *Le deuxième sexe* (Druhé pohlaví), ve kterém se zamýšlí nad postavením moderní ženy a nad její závislostí na muži, a román *Les Mandarins* (Mandarini) o problémech levicové poválečné inteligence ve Francii. Ovšem po vydání memoárové trilogie se vázky poněkud naklonily, protože tato trilogie, přinejmenším svým rozsahem, daleko převažuje nad úhrnem dosavadních prací beletristických a bude napříště hrát významnou úlohu při celkovém hodnocení přínosu této spisovatelky.*

Trilogie, čítající téměř dva tisíce

*stránek, sleduje celý autorčin život a zároveň celou epochu první poloviny tohoto století. První díl, *Mémoires d'une jeune fille rangée* (Paměti spořádané dívky), vydala autorka ve svých padesáti letech a líčí v něm své mládí, svou emancipaci od buržoazní a katolické rodiny a nastoupení své životní dráhy. Druhý díl, *La Force d'âge* (Síla věku), zachycuje období od seznámení se Sartrem až po osvobození Paříže r. 1944. Třetí část, *La Force des choses* (Síla věcí), dovádí její životní osudy až do r. 1962. Dál autorka prozatím nechce pokračovat.*

Je pochopitelné, že nejzajímavější je právě poslední svazek, který jednak spadá do období největších ideových rozporů a nejsložitějších politických událostí ve Francii, jednak postihuje nejpłodnější úsek autorčina života. „V tomto období

něco sám pro sebe, řekl nám Camus: „Vy a já máme jedno společné, že totiž pro nás mají cenu především jednotlivci, dáváme přednost konkrétnímu před abstraktním, lidem před doktrínami, stavíme přátelství výš než politiku.“ S tím jsme souhlasili, ovlivnění alkoholem a pozdní hodinou. Koestler opakoval: „To je nemožné! To je nemožné!“ Odpovídala jsem potichu i nahlas: „Je to možné, sami to právě teď dokazujeme, protože i přes některé rozpory jsme rádi, že jsme spolu.“ Mezi určitými lidmi a námi vytvořila politika propast; ale my jsme ještě věřili, že nás a Camuse odděluje jen rozdílná formulace.

Ve čtyři hodiny ráno jsme pojedli a pili jsme dál v bistru u tržnice. Koestler byl nervózní; z žertu nebo z rozčilení hodil přes stůl skrojek chleba, který zasáhl Mamainu přímo do oka; poněkud vystřízlivěl a omlouval se. Sartre s veselým výrazem opakoval: „Kdo by to řekl, že za několik hodin budu hovořit o zodpovědnosti spisovatele!“ a Camus se smál. Já jsem se smála též, přestože mě alkohol vždycky rozteskní, ale jakmile jsem pak za svítání byla sama se Sartrem v pařížských ulicích, rozvzlykala jsem se nad tragikou lidského údělu. Když jsme šli po mostě přes Seinu, opřela

jsem se už neformovala, nybrž uskutečňovala,“ říká Beauvoirová v předmluvě. Je to epocha, kdy vyšly všechny její romány — kromě prvního *L'Invitée* (Pozvaná) z r. 1943 — kdy byla vyznamenána Goncourtovou cenou (r. 1954 za román *Mandarini*), kdy po Sartrově boku stála v čele existencialistické školy, spoluzakládala časopis *Les Temps modernes*, účastnila se politických bojů za ukončení války v Alžírsku, procestovala téměř celý svět, seznámila se s nejzajímavějšími lidmi.

Francouzská kritika přijala trilogii s velkým zájmem i s řadou výhrad. Výhrady se týkaly především zbytečných podrobností, které nemají význam pro nikoho jiného než pro autorku. „Je to život se všemi květy a plody, ale také se vši

slámou,“ říká jeden z kritiků. Škodolibost pak vzbudily až příliš upřímné pasáže o intimním životě autorky i o jejím nejbližším okolí. Nicméně se však všichni kritici shodují v tom, že paměti se staly jedním z významných dokumentů své epochy.

Jak víme, vydal také Jean-Paul Sartre první svazek své autobiografie, nazvaný *Les Mots* (Slova). (Tento svazek vyjde v příštím ročníku *Světové literatury*.) Nelze tvrdit, že tvoří protějšek k trilogii Simony de Beauvoir, nedá se vlastně říci, že jde o autobiografii — tu i za Sartra podle jeho slov napsala Beauvoirová. Sartrovi nejde, soudě podle prvního svazku, o sledování vlastních životních osudů, ale o zoláštní proces, jímž se dostal k literatuře. Nicméně obě tato díla rekonstruuji po-

zoruhodným způsobem tvůrčí atmosféru kolem jedné z nejzajímavějších dvojic současného literárního světa.

Vybrané kapitoly ze *Sily věcí* budou na českého čtenáře možná působit poněkud kuse, protože ho vtahují vždy doprostřed děje. Je třeba si uvědomit, že jsou součástí celku, o kterém autorka v předmluvě říká:

„Tato kniha, stejně jako předcházející svazky, vyžaduje od čtenáře spolupráci: vypisují pěkně po pořádku každý okamžik svého vývoje a je třeba mít trpělivost a nedělat předčasné závěry... Říkám předem, že pravda této knihy netkví v jednotlivých stránkách, ale v celku... Přes veškerou snahu jsem se i v tomto svazku jistě mnohokrát zmylila, ale opakuji, že jsem nic nepsala úmyslně.“

-ep-

jsem se o zábradlí: „Nedovedu pochopit, proč člověk neskočí do vody!“ — „Tak tam tedy skočme!“ řekl Sartre, kterého nakazil můj pláč, takže mu ukápla taky nějaká ta slza. Vrátili jsme se k osmé hodině ráno. Když jsem se setkala se Sartrem ve čtyři odpoledne, vypadal strhaně; spal dvě tři hodiny a pak se krmil orthedrinem, aby si mohl připravit přednášku. Vstupující do přeplněného sálu, řekla jsem si: „Kdyby tak byli viděli Sartra v šest ráno!“ . . .

. . . Asi za čtrnáct dní po našem setkání s Koestlerem pořádali Vianovi večírek. Byla tam velká společnost, mezi jinými Merleau-Ponty. Vian uveřejnil v *Temps Modernes* několik pokračování *Chroniques du menteur* (Kroniky lháře), povídku *Les Fourmis* (Mravenci) a zlomky z *L'Ecume des jours* (Pěna dnů); neúspěch tohoto díla přijal, jak se zdálo, s humorem . . . K jedenácté večer přišel špatně naložený Camus, který se vrátil z cesty po jižní Francii; napadl Merleau-Pontyho kvůli článku *Le Yogi et le Proletaire* (Yogi a proletář); obvinil ho, že ospravedlňuje moskevské procesy, a rozčiloval se, že je možné přirovnat opozici ke zradě. Merleau-Ponty se hájil, Sartre ho podporoval. Camus s rozhořčeným výrazem praskl za sebou dveřmi; Sartre a Bost rychle utíkali za ním až na ulici, ale odmítl se vrátit. Tato roztržka trvala až do března 1947.

Nač takový povyk? Myslím, že Camus prodělával krizi, protože cítil, že jeho zlatý věk končí. Prožil několik triumfálních let; líbil se, měli ho rádi: „Představe si, prý jsem okouzlující! Víte, co to znamená být okouzlující? To je způsob, kdy slyšíte kladnou odpověď, ještě než položíte vůbec nějakou otázku.“ (*La Chute* — Pád) Úspěch *Cizince*, vítězství odboje ho přesvědčily, že všechno, co podniká, se zdaří.

. . . Krátce po Hirošimě se mnou Camus obědval v Petit Saint-Benoît a řekl mi, že chce zabránit atomové válce a že požádá všechny učence na celém světě, aby zastavili své pokusy. „Není to tak trochu utopie?“ namítla jsem. Obořil se na mne: „Také se tomu říkalo utopie, když jsme chtěli sami osvobodit Paříž! Realismus znamená pokusit se o to.“ Zнала jsem jeho hrdé rozhořčení; potom se s tím smířil, ale nepřiznal se k tomu. Už nemluvil o svém úmyslu. Velmi rychle poznal, že nic není tak snadné, jak si to představoval; místo aby překonával překážky, ohrnoval nad nimi nos. Jednou, když jsem se připravovala na přednášku, mi dal radu, která mne ohromila: „Budou-li vám klást obtížné otázky, odpovězte jim otázkou.“ Víc než jednou zklamal studenty

svými vytáčkami. Místo aby knihy četl, jen v nich listoval, rozhodoval se ihned, aniž promyslel své rozhodnutí. Řekla jsem si, jaká moudrost asi kryje tuto lenost. Miloval přírodu, kterou ovládal, ale historie popírala jeho individualismus a on odmítal se jí podrobit. Právě tímto svým odmítáním uzavřel sám sebe na závoru; a to ho přeměnilo z „příkladné reality“ v „pouhé potvrzení ideálu“, jak napsal Sartre v dvaapadesátém roce. Camus se bránil; bránil se spíše tomu, aby si někde zjednával přístup, než aby se rozhodl vzdát se svých starých snů. Začínal v sobě žít zášť, když mu odporovali ti, s kterými rozmlouval, když mu odporovaly filosofické systémy a svět vůbec. Tento odpor ho zraňoval stejně jako bezpráví, protože se domníval, že má právo na věci a na lidi. Byl ušlechtilý, a proto se domáhal vděčnosti, a když mu někdo odporoval nebo ho kritizoval, měl ihned na jazyku jediné slovo. — nevědek. Takže později, kdy se všechno ještě vystupňovalo, došel tak daleko, že si přál „zemřít bez nenávisti.“ (*La Mer au plus près*.)

V listopadu byla generálka Sartrovy hry *Les Morts sans sépulture* (Mrtví bez pohřbů), kterou napsal o rok dříve: v té době začínali bývalí kolaboranti zvedat hlavu a Sartre chtěl osvěžit vzpomínky. Celé ty čtyři roky hodně přemýšlel o mučení; ať byl sám nebo mezi přáteli, stále se ptal: Neměl bych promluvit? Jak do toho, abych šel do živého? Zabýval se také vztahem kata k oběti; vložil do hry celou svou fantazii. Postavil v ní ještě jednou proti sobě morálku a praxi . .

Sartre rozdělil role: Vitold, Cuny, Vibert, Chauffard, Marie Olivierová. Vitold se ujal režie. Ale nebylo snadné najít divadlo. Za Sartrova pobytu v Americe jsem podnikala všemožné kroky. Téma mučení odstrašovalo. Hébertot mi řekl: „Vzhledem k svému postavení za války si nemohu dovolit uvést takovou hru.“ V divadle *Oeuvre* mi dali naději, že hru přijmou, ale pak ani Beer s tím nechtěl nic mít. Nakonec ji přijala Simone Berriauová, která právě převzala Théâtre Antoine. Masson dělal výpravu. Aby bylo představení normálně dlouhé, napsal Sartre v několika dnech *Počestnou děku*, k níž mu dala popud skutečná příhoda, o které se dočetl v Poznerově knize *Rozpojené státy*. Téměř všechno mučení se odehrávalo za scénou; když jsme se dívali na mučení v zákulisí, neděsilo nás, dokonce jsme se museli smát, protože mučený Vitold, který měl v tuhle dobu vždycky velký hlad, šhlal za každým jednotlivým výkřikem chlebiček. Večer při generálce jsem byla v hledišti a všechno se změnilo.

Prožívala jsem sama na sobě účinek, který nepůsobivou hru najednou změnil ve skutečný příběh; ale tentokrát, jak to předvíдали prozíraví divadelní ředitelé, ovocem této přeměny bylo pohoršení. Zasáhlo i mne: když jsem slyšela Vitoldovy výkřiky ušima druhých lidí, zdály se mi téměř nenesitelné. Paní Stève Passeurová se zvedla a zvolala: „To je hanebné!“ V přízemí se lidé do sebe pustili. Aronova žena, která málem omdlela, odešla mezi dvěma scénami a Aron šel s ní. Smysl tohoto skandálu byl jasný: buržoazie se chystala k novému sjednocení a považovala za nevkusné, aby v ní někdo probouzel nepřijemné vzpomínky. I Sartra se zmocňovala úzkost, kterou sám vyvolal. Po několika prvních večerů se před touto úzkostí chránil tím, že v době, kdy začínalo mučení, pil whisky a pak často při návratu domů vrávorál.

1947

... MĚLI JSME S CAMUSEM JEŠTĚ JINÉ NESHODY; ale pokud jde o politiku, určitá stanoviska nám byla společná. Camus měl odpor k R.P.F.*), přerušil styky s Ollivierem (nebo se k tomu právě chystal), který se opět přiklonil ke gaullismu a psal do listu *Carrefour*. Naše přátelství s Camusem trvalo, i když nebylo tak důvěrné a tak bezprostřední jako předtím. Na oplátku jsme se zase my tehdy v zimě rozešli s Koestlerem.

Zprvu se Koestler tvářil velice přátelsky. Jednoho podzimního rána jsem pracovala ve Floře; přišel tam s Mamainou a navrhl: „Dáme si bílé víno?“ Šla jsem s nimi do sousedního bistra; u nálevního pultu se zeptal: „Jdeme do galerie Jeu de Paume, půjdete s námi?“ — „Proč ne?“ Smáli se: „Přijedeme do Paříže a vy máte čas, vy máte vždycky čas, to je skvělé.“ Byli šťastni, že jsou opět v Paříži, a bylo příjemné dívat se s nimi na obrazy. Koestler zkoumavě prohlížel velké fotografie vystavené v přízemí a zlomyslně mhouřil oči: „Podívejte se, všichni malíři, kteří mají krásné velké hlavy, hlavy génů, jsou průměrní. Kdežto Cézanne, Van Gogh mají malé hlavy, kde nic tu nic... jako Sartre a já.“ Tak dětinská marnivost se mi zdála skoro dojemná. Dotklo se mě spíše, když se zatvářil odborně: „V jakém nákladu vyšel *Mor*? 80 000. To není špatné...“ a dodal, že jeho *Le Zéro et l'Infini* (Nula a nekonečno) dosáhla 200 000.

Když jsme se s ním Sartre a já opět setkali,

šledali jsme, že je mnohem nedůvěřivější a podrážděnější než minulého roku. Dělal si starosti, jaký úspěch bude mít jeho poslední kniha, která právě vyšla v Londýně. Často odcházel do kanceláře hotelu Pont-Royal, v němž bydleli, aby se podíval, jestli mu jeho nakladatel poslal výstřížky z novin. Okupační armády opustily Itálii, kde začínali připravovat první volby. Jeden anglický list tam vyslal Koestlera; vrátil se odtamtud přesvědčen, že volby budou znamenat vítězství komunistů a to že bude povzbuzení pro francouzskou komunistickou stranu, která převezme moc, a celá Evropa se dostane rychle do rukou Stalina. Vyloučení z takové budoucnosti, chtěl ji zakázat i všem svým současníkům: prý bude rozrušen celý mechanismus myšlení; věřil na telepatii; bude prý se rozvíjet takovým způsobem, že překoná všechny předpoklady. Jeho katastrofismus pramenil z bolesti hlavy, z ospalosti, z náladovosti.

Koestler chtěl znovu opakovat noc v Šeherezádě. Mamaine, Camus, Sartre a já — Francine s námi nebyla — jsme s ním šli do jiného ruského podniku. Dal vrchnímu najevo, že má čest obsluhovat Camuse, Sartra a Koestlera. A tónem, ve kterém bylo víc nepřátelství než minulý rok, začal znovu na téma „Bez politického porozumění není přátelství“. Sartre se chtěl pobavit a začal se dvořit Mamaine, ale dělal to tak okatě, že to nepůsobilo dotěrně, a omlouvalo ho i to, že jsme byli všichni opilí. Najednou Koestler hodil Sartrovi na hlavu sklenici, která se rozbila o stěnu. Zvedli jsme se; Koestler nechtěl jít domů, ztratil peněženku a pozdržel se v baru; Sartre vrávoral na chodníku a bez příčiny se smál; konečně se Koestler odhodlal slézt po čtyřech se schodů. Chtěl znovu začít hádku se Sartrem. „Tak a jde se domů,“ řekl Koestlerovi přátelsky Camus a strčil do něho ramenem. Koestler se mu prudce vytrhl a uhodil Camuse, který se chtěl na něj vrhnout: vložili jsme se mezi ně. Koestlera jsme nechali v rukou jeho ženy a nastoupili jsme do Camusova vozu; Camus rovněž vypil dost vodky a šampaňského a měl slzy v očích: „Byl to můj přítel! A uhodil mě!“ a zhroutil se na volant právě v prudké zatáčce a poručil řízení pánu-bohu; znovu jsme ho posadili, vystřízlivěli strachy. Často jsme v následujících dnech společně vzpomínali na tuto noc; Camus se nás ptal v rozpacích: „Myslíte, že je možné dál takhle pít a přitom pracovat?“ Ne. A skutečně u nás tdy došlo pak už k takovým výstřelkům jen zřídka-kdy; měly smysl tenkrát, kdy jsme ještě nemohli

*) *Rassemblement du peuple français* — de Gaullova strana.

připustit, že nás připravili o vítězství; nyní jsme se s tím už smířili.

V té době už Koestler prohlášoval, že podle jeho názoru je gaullismus pro Francii nejlepším řešením. Několikrát se o to přel se Sartrem. Jednou jsem byla s Violettou Leducovou v baru v Pont-Royal a přistoupil ke mně Koestler. Doprovázel ho jeden člen R.P.F., který mě znenadání napadl: veřejně prý Sartre stojí proti de Gaullovi, ale strana R.P. F. navázala se Sartrem kontakt, ledacos mu slíbila a on se uvolil stranu podporovat. Pokrčila jsem rameny. Gaullista naléhal, já jsem přicházela do varu; Koestler nás poslouchal s úsměvem na rtech: „Tak uzavřete sázku,“ řekl. „Navrhuji, aby ten, kdo prohraje, zaplatil láhev šampaňského.“ Nechala jsem je být. Když Sartre vyčítal Koestlerovi jeho postoj, odpověděl mu s úsměvem, že člověk se může nadít všeho od kohokoli a že jsem brala celou tu záležitost příliš vážně. „To víš, ženská!“ řekl nakonec, hledaje u Sartra mužskou solidaritu, kterou však nenalezl. Koestler odejel z Paříže, a když se brzy nato zase vrátil, potkal nás před Pont-Royal a ptal se: „Kdy se uvidíme?“ Sartre vytáhl svůj zápisník a pak se rozmyslel: „Už si nemáme co říct.“ — „Nebudeme se přece hádat kvůli politice,“ řekl Koestler a nás ohromila jeho nedůslednost. Sartre strčil diář zase do kapsy. „Když máme tak rozdílné názory, nemůžeme jít spolu ani do kina.“ (Když vypravuje tuto příhodu Koestler, přisuzuje příčinu rozchodu neprávem mně.) Přestali jsme se stýkat. O několik týdnů později jsme četli v *Carrefour* dva články — *Kam jde Francie?* Koestler v nich obviňoval francouzskou komunistickou stranu, že tajně připravuje občanskou válku; přál si vítězství gaullismu a předvídal je.

4. ledna 1960

JEDNOHO LEDNOVÉHO ODPOLEDNE jsem sama byla u Sartra, když zazvonil telefon: „Camus se právě zabil při automobilovém neštěstí,“ řekl mi Lanzmann. Vracel se z jižní Francie s jedním přítelem; vůz narazil na platan, Camus byl na místě mrtev. Položila jsem sluchátko se sevřeným hrdlem a s chvějícími se rty: „Přece se nerozpláču,“ řekla jsem si. „Už pro mne nic neznamenal.“ Zůstala jsem stát u okna a dívala jsem se, jak sestupuje noc na Saint-Germain-des-Prés, nemohla jsem se uklidnit, ale také jsem se nemohla oddat skutečnému zármutku. Sartre byl také dojat a celý večer jsme s Bostem hovořili

o Camusovi. Než jsem ulehla, vzala jsem si uklidňující prášky. Od Sartrova uzdravení jsem je neužívala, čekala jsem, že usnu; nezavřela jsem oka. Vstala jsem, hodila jsem na sebe šaty a vyšla do noci. Nelitovala jsem padesátiletého muže — spravedlivého bez spravedlivosti, s vážnou tváří, povýšeně nedůvěřivého, kterého jsem vymazala ze svého srdce, protože schvaloval zločiny ve Francii, ale litovala jsem druhá z let naděje, jeho bezelstný obličej, jeho smích, jeho milý úsměv, litovala jsem mladého citizádostivého spisovatele, okouzleného životem a jeho radostmi, triumfy, kamarádstvím, přátelstvím, láskou, štěstím. Smrt mi ho opět vzkřísila, čas už pro něj neexistuje, včerejší den není skutečnější než předvčerejší. Z noci se vynořoval Camus takový, jak jsem ho milovala, znovunalezený a zároveň bolestně ztracený. Vždycky když umírá člověk, umírá dítě, chlapec, mladík; každý oplakává toho, kdo mu byl nejdražší. Padal jemný, chladný déšť. V domovních výklencích na avenue d'Orleans spali chudáci, schoulení a zkrehlí. Všechno se mě bolestivě dotýkalo: tato bída, neštěstí, toto město, svět a život a smrt.

Když jsem se probudila, pomyslela jsem si: „Dnešní ráno už neuvidí.“ Nebylo to poprvé, kdy jsem si něco takového řekla, ale ono je vlastně vždycky všechno poprvé. Vzpomínám si, že přišel Cayatte a mluvili jsme o scénáři; ten rozhovor byl úplně neskutečný. Camus vůbec neopustil svět, naopak, to, co se mu přihodilo — jeho náhlá smrt — z něho udělalo střed světa a já jsem se dívala jen jeho vyhaslýma očima. Vrátila jsem se ze záhrobní, kde není nic, a zjistila jsem ve zmáteném úžasu, že věci trvají dál i tehdy, když já už nejsem; celý den jsem se potácela na samém kraji nemožné zkušenosti: cítila jsem rub své vlastní nepřítomnosti.

Ten večer jsem navrhla, abychom se šli ještě jednou podívat na Občana Kanea; přišla jsem do kina první a sedla jsem si do protější kavárny na avenue de l'Opera. Lidé četli noviny, hostejni ke zprávě, tučně vytištěné na první stránce, a k fotografii, která mě oslepovala. Myslela jsem na ženu, která Camuse mihuje, na její trýzeň, když se na každém rohu setkává s tímto obličejem, jenž jako by patřil všem stejně jako já, a na to, že už neexistují ústa, která by jí řekla opak. To mně připadalo jako schválnost, jako fanfáry, které vytrubují do světa vaše skryté zoufalství, Michel Gallimard byl těžce raněn; ve čtyřiačtyřicátém a pětáctyřicátém se účastnil našich oslav; i on zemřel. Vian, Camus, Michel; série

úmrtí začala, bude pokračovat až do mé smrti, která nevyhnutelně přijde, buď příliš brzy nebo příliš pozdě.

1961 – 62

... V CURYCHU JSEM SE ROZLOUČILA S LANZMANNEM a jela jsem navštívit svou sestru, která bydlí v jedné vesnici blízko Štrasburku... Příští den ráno jsem si s ní vyjela do Schwarzwaldu a zastavila jsem se ve Štrasburku, odkud jsem telefonovala Lanzmannovi. S rozhovorem mi vyprávěl o srážkách u Vítězného oblouku; u východu z metra čekali na Alžírany policajti, odstoupili je, nařídili jim dát ruce vzhůru a začali do nich mlátit obušky. Na vlastní oči viděl, jak je tloukli do obličeje a jak jim rozbíjeli hlavy; Alžířané si chránili hlavu rukama a policajti jim lámali ruce. V Boulogneském lese byly nalezeny mrtvoly pověšené na stromech a v Seině zohavená a znetvořená těla. Lanzmann a Péju ihned připravili výzvu, obracející se k Francouzům s žádostí, aby se už nespokojovali pouze morálním protestem, ale aby se hned na místě postavili proti novým násilnostem. Podepsalo nás jen 160 (po týdnu nás bylo už 229); ve výzvě se objevila významná jména, skupina z *Expressu*, snad kromě dvou, a téměř celá skupina z listu *Observateur*. To je krásný návrat do matičky vlasti! řekla jsem si, když jsme projížděli jehličnatými lesy po silnicích lemovaných sněhem. Ten večer jsem nemohla usnout. Zůstala jsem sama dlouho sedět u krbu a znovu a znovu se ve mně probouzela ta známá hrůza, zoufalství, které mě páliło v očích. Příští den jsme si se sestrou a s Lionelem znovu prohlédli Riquewihr, Ribeauvillé; vesnice a vinice byly stejně hezké jako kdysi, jedli jsme bažanta s hrozinkami, ale já už jsem nemohla snést tu malebnost, labužnictví, staré tradice, celou tu minulost, která nás dovedla až sem... Dva tisíce Alžířanů bylo internováno ve Vel'd'Hiv jako kdysi židé v Drancy. Znovu jsem začala nenávidět všechno, tuto zem, sebe samu, svět. A řekla jsem si, že ty nejkrásnější věci – a přece jsem je milovala a žila jsem jimi – vlastně nejsou nejkrásnější; rychle lze u nich dosáhnout maxima, pouze zlo ústí v nekonečno; kdyby bylo možné vyhodit do povětří Akropol, Řím a celou zem, nepohnula bych ani prstem, abych tomu zabránila.

Příští neděli po poledni jsem přijela do Paříže, opuštěné, ponuré a hemžící se policajty. Přátelé mi vyprávěli, že v Boulogneském lese bylo nalezeno víc než patnáct oběšených a že každý den

jsou vyloveny ze Seiny další mrtvoly. Chtěli by něco podniknout; ale co? Prožívali jsme dny policejní diktatury; noviny byly zabaveny, shromáždění zakázána. Strany ani syndikáty neměly ještě čas přejít k nějaké akci...

... Sartre se vrátil příští den a já jsem znovu našla půdu pod nohama v této podzemní a krvavé Paříži... K našemu velkému překvapení psaly některé noviny o „brutálních policejních zákrepcích“; vypadalo to, jako by se někteří členové vlády stavěli nepřátelsky k Paponovi a podporovali takové zprávy. Mnozí čtenáři, pobouření tím, co viděli, psali do *Mundu*, a dokonce i do *Figara*; když lidé ucítí krev, přece jen se ozvou. Pouillon nám vyprávěl, že v parlamentě řekl Claudius Petit během zasedání Freyovi: „Nyní si uvědomujeme, co za nacismu znamenalo být Němcem!“ Jeho slova padla do mrtvého ticha. Před více než pěti lety Marrou připomněl Buchenwald a gestapo; během těchto let se stali Francouzi stejnými spoluvínky jako Němci za nacistického režimu; i když někteří lidé pak dodatečně měli výčitky, nemohli se tím ospravedlnit v mých očích.

1. listopadu zakázala Francouzská federace Alžířanům demonstrace, které by prý zavdávaly příčinu k novým krveprolitím. Za policejního režimu, který nyní vládl ve Francii, neměla levice téměř žádné možnosti něco podniknout. Schwartz a Sartre vyzvali intelektuály k tiché manifestaci na náměstí Maubert. Jednoho krásného svěžího rána, plného slunce, jsme se sešli na náměstí Cluny. Byli tam Rose a André Massonovi, celí neklidní, protože alžírští vězni se svými francouzskými „bratry“ zahájili ve všech francouzských věznicích hladovku. Viděla jsem mnoho známých tváří, když jsme kráčeli k pomníku Etienna Doleta, u kterého se sešlo na dvanáct set lidí.

Policejní kordon nás zastavil u vchodu do metra. Schwartz vyjednával a komisař, který zřejmě dostal pokyn vyvarovat se srážek, souhlasil, že nás nechá stát deset minut v klidu. Krátký projev: Sartre vysvětlil smysl manifestace. Fotografové fotografovali; Schwartz a Sartre řekli pár slov do mikrofonu. Po pěti minutách komisař nařídil: „Rozejděte se!“ Protestovali jsme, Chauvin, zkušený člen P.S.U.*) křičel: „Střilejte, tak přece střilejte!“ Policajt (v civilu) pokrčil rameny, jako kdyby policajti nikdy co svět světem stojí nebyli střileli. Někdo navrhoval: „Posaďme se.“ A komisař obracel ztrápené oči k nebi. Bulvár byl zatarasen, tisk byl zalarmován,

*) Parti socialiste unitaire.

nemohli jsme dosáhnout už nic, leda pár hodin v base, a tak jsme se rozcházeli... Najednou jsem uslyšela za zády explozi, někdo vykřikl: „Ti lumpové!“ a uviděla jsem nad davem na náměstí Maubert začernalé větve stromů. V proudu lidí jsme se vraceli k náměstí. Ale plastická bomba působí venku jako prskavka. Výbuch vyrazil okna a střepiny poranily dvě osoby... V rohu na náměstí Maubert a také na náměstí Medicis seděli lidé na chodnicích; několik jich pozatýkali. Se Sartrem a se skupinou známých, se kterými jsme se setkali u Balzara, jsme šli poobědvat do jedné restaurace na bulváru Saint-Michel. Rádio vysílalo zprávy o naší manifestaci; během oběda opakovalo hlášení ještě třikrát...

... Atentáty se opakovaly, situace byla mnohem vážnější než před prázdninami. Sartre chtěl najmout pokoj v hotelu, ale ředitel odmítl — hotel měl nové průčelí. Museli jsme se uchýlit ke lsti. Claude Faux, který už několik let pracoval u Sartra místo Caua, pronajal na své jméno na bulváru Saint-Germain zařízený byt, kam jsme se přestěhovali. Dům se teprve dostavoval, na schodišti nebylo světlo, bylo tam plno rumu, dělníci od osmi rána do šesti večer zatloukali hřebíky. Do bytu nikdy nepřišlo slunce, okna vedla na úzkou ulici Saint-Guillaume; stále jsme museli svítit. Poznala jsem ubohé byty, ale žádný z nich nebyl tak skličující...

... Jednou ve dvě hodiny zrána mě náhle probudil hluk; Sartre byl na balkóně: „No tak! Už si nás našli,“ řekl mi. Z ulice Saint Guillaume stoupal kouř, prkna byla vyhozena do jízdní dráhy, v tichu bylo slyšet tlumenou hru na xylofon: řinčení padajícího skla. Nikdo se ani nepohnul. Za deset minut se v protějším domě rozzvítilo. Bylo vidět muže a ženy v županěch, s košťaty v rukou; každý čistil svůj balkón, pokrytý střepinami; nikdo nepromluvil slova; vedle sebe, nad sebou dělali stejné pohyby a nevěděli to. Domovníci vyšli před dům, přes pyžama přehozené kabáty. Konečně přijely policejní a hasičské vozy. Navlékla jsem si šaty a šla jsem dolů; rohový obchod s prádlem byl v sutinách. Jeden policista se mě začal vyptávat a šel se mnou až ke dveřím bytu. Když viděl, že odmýkám, nechtěl po mně papíry, ale byla to perná chvílka. Měli spadeno na obchod s prádlem? Zvláštní shoda? Ne, šlo jim o nás; tak tedy O. A. S. byla dobře informována. V 10 hodin ráno druhý den přišel za námi Claude Faux, celý zděšený; plastická bomba byla určena nepochybně nám. Telefonoval Lanzmann: říkal totéž. Domnívali jsme se, že se budeme muset přestěhovat. Drkotaly

nám zimou zuby, protože topení nefungovalo; byli jsem v mrzuté náladě. Jak se nám ulehčilo, když jsme se dověděli, že atentát byl namířen proti Romolimu — příslušníku černé ruky — který odmítl vybírat na O. A. S. V jeho výkladní skříní oznamoval veliký plakát: *Obchod po atentátu, prodej nepřerušen*. Ve všech poschodích protějšího domu byli sklenáři a bylo vidět, jak nájemníci chodí ve svých bytech sem a tam, stále tak osamocení ve společné nehodě.

Uplynuly tři dny. Asi v jedenáct večer telefonoval Faux: list *Liberation* právě oznámil, že číslo 42 v ulici Bonaparte bylo vyhozeno do povětří. Viděli jsme v tom zajímavou shodu; ale když o hodinu později Faux zazvonil u dveří, nesmál se: „Tentokrát se chtěli dostat na kůži vám.“ Policistovi, který hlídal dům, řekl: „Jsem sekretář, mám klíče.“ — „Ty nepotřebujete!“ Plastická bomba byla položena nad Sartrovým bytem; dva byty v pátém poschodí byly úplně zničené, stejně jako místnosti v šestém; Sartrův byt byl málo poškozen, ale měl vyražené dveře a normandská skříň, která stála na chodbě, byla pryč. Od třetího poschodí viselo schodiště ve vzduchu, zeď se zřítíla. Evelyn telefonovala, že slyšela explozi, když projížděla v autu náměstím, vmísila se mezi lidi, shromážděné u domovních dveří: „Kdyby měl smysl pro popularitu, sešel by dolů a rozdával autogramy,“ říkal nějaký mladý muž. Atentát byl odpovědí na přednášku, kterou měl Sartre v Římě. Druhý den jsem šla s Bostem prohlédnout škody; jeden nájemník z domu, zazobaný padesátník, mi křičel za zády, když jsem přecházela dvůr, plný sutin: „To jsou ty konce, když se dělá politika, která otravuje lidi!“

Vystoupili jsme po schodišti pro služebnictvo, potkávající nájemníky se zavazadly v rukou. Skříň zmizela, schodištěm bylo vidět nebe, nevěřila jsem svým očím, ačkoliv jsem to předem věděla. V bytě po zemi papíry, dveře vyražené, stěny, strop, parkety pokryté něčím jako saze: sem se už Sartre nemůže nikdy znovu nastěhovat, zmizela další část mé minulosti. Sartre dostal mnoho dopisů a projevů účasti a mnoho lidí mu telefonovalo, jak nám vyřizoval Faux. Pod jeho okny manifestovali přátelé: „O. A. S. jsou vrazi!“ V restauraci k nám přistoupil nějaký host a podával Sartrovi ruku: „Výborně, pane Sartre!“

Několik dní nato Sartre šel dolů koupit noviny; vtom někdo zaklepal: „Jsem z policejní prefektury,“ řekl mi mohutný muž a ukazoval průkaz. „Hledám určitou osobnost... jednoho spisovatele...“ — „Koho?“ — „Řeknu vám to možná později... bydlí zde v domě, ale není tu domovnice... Vy bydlíte sama?“ — „Ano.“ Neměl se k odchodu.

~~*a namne upozorníte,~~ řekl Sartre. — „To je fakt.“

„Chlapci z dobrých rodin! To člověk nepochopí!“ ...

*) *Francs-tireurs et partisans françaises.*

... V Moskvě jsme se dověděli o dohodách mezi G. P. R. A.*) a O. A. S. Bude-li tajné armádě zadržena zbraně, zastaví, zentruje, ve skutečnosti kapitulovala. Brzy došlo u černé ruky k radikálnímu zvratu; všichni, kteří zůstali v Alžírsku, hlasovali v den sebeurčení „ano“ ...

MŮJ ŽIVOT BYL V JISTÉM SMĚRU

*) *Gouvernement provisoire de la République Algérienne.*

Jean-Paul Sartre a Simone de Beauvoir na přednáškovém turné v Brazílii (1960)

Četla jsem nedávno úvahy, které napsal Sartre asi v roce 1952 a které jsem neznala — objevila jsem v nich pasáže, jež jsou téměř slovo od slova uvedeny v mých Pamětech, napsaných téměř o deset let později. Naše povahy, naše orientace, naše předchozí rozhodování zůstávají různá a naše díla jsou si málo podobná. Ale rostou ze stejné půdy.

Vytýkalo se mi, že takový soulad odporuje morálce *Druhého pohlaví*: žádám nezávislost žen a nikdy jsem nepoznala samotu. Tato dvě slova nejsou synonyma; ale dříve než je vysvětlím, chtěla bych se vypořádat s určitými omezenými názory.

Lidé říkali, že mé knihy píše Sartre. Někdo, kdo to se mnou nemyslí špatně, mi poradil druhý den po udělení Goncourta: „Budete-li poskytovat interview, výslovně uveďte, že *Mandarini* jsou od vás. Víte přece, co se říká, že vám Sartre vede ruku... Také se tvrdilo, že jsem udělala kariéru Sartrovým prostřednictvím: jeho přímluva se omezila na předání dvou mých rukopisů Briceovi Parainovi; jeden z nich byl ostatně zamítnut. A dál. Říkalo se dokonce přede mnou, že Coletta to přivedla tak daleko „přes postel“: tolik naše společnost lpí na tom, aby udržela ženy v zavedeném řádu, který je staví

teprve na druhé místo, který je považuje za odlesky, hračky nebo vampy vynikajícího mužského pohlaví.

Dokonce prý všechny moje názory mi našeptal Sartre. „Kdyby vedle ní byl někdo jiný, byla by se pustila do mystiky“, napsal Jean Guilton. A není to tak dávno, co jeden — nemýlím-li se — belgický kritik si povzdechl: „Kdyby tak byla potkala Brasillacha!“ V listě, který se jmenuje *Tribune des assurances*, jsem četla: „Kdyby nebyla začkou Sartrovou, ale kdyby bývala pod vlivem nějakého teologa, byla by se z ní stala zanícená teistka.“ A tak se setkávám po padesátiletém odstupu s dávným názorem svého otce: „Žena je to, co z ní udělá její muž“... Setkala jsem se s Brasillachem a s jeho stoupenci; naháněli mi hrůzu. Mohla jsem přilnout jen ke člověku, který se stavěl nepřátelsky ke všemu, co jsem nenáviděla: k pravici, k omezenosti, k náboženství. Není náhoda, že jsem si vybrala Sartra — protože konec konců jsem si ho vybrala já. Šla jsem s radostí za ním, protože mi ukazoval cesty, kterými jsem chtěla jít...

- Pouze po filosofické a politické stránce přicházela

iniciativa od něho. Zdá se, že to pro jisté mladé ženy znamená zklamání: sama prý jsem přijala tuto „relativní“ roli a jím jsem radila, aby se jí varovaly. Ne. Pokud jde o ideologii, stojí Sartre na stanovisku tvůrce, já ne; přinucen k určitému politickému rozhodnutí, prohluboval důvody pro své rozhodnutí víc, než bych byla měla zájem já; byla bych zradila svou svobodu, kdybych byla odmítala uznat tyto přednosti; byla bych směřovala k jakémusi závodu o ceny, k neupřímnému postoji, který vyvolává boj dvou pohlaví a který je opakem intelektuální poctivosti. Uchovala jsem si svou nezávislost, protože jsem nikdy nepřesunula vlastní odpovědnost na Sartra: nepřistoupila jsem na žádnou ideu, k žádnému rozhodnutí, aniž jsem je podrobila kritice a zaujala k nim své vlastní stanovisko. Docházela jsem k svým emocím prostřednictvím přímého kontaktu se světem. Moje osobní dílo ode mne vyžadovalo hledání, rozhodování, vytrvalost, boj, práci. Sartre pomáhal mně a já jsem zase pomáhala jemu. Nežila jsem jeho prostřednictvím...

Žijete-li ve Francii a jste-li ženou spisovatelkou, pak sama na sebe pletete bič. A tím spíše, je-li vám tolik, kolik bylo mně, když jsem začala publikovat. Jste-li ještě velmi mladá, jsou k vám bezmezne shovívaví. Když zestárnete, dělají vám poklony. Ale jakmile ztratíte pel mládí a ještě vás nechrání patina stáří, opovažte se promluvit: vrhne se na vás pěkná smečka. Patříte-li k pravici, skláníte-li se půvabně před mužskou nadřazeností, nejste-li ve svých projevech příliš smělá, ušetří vás. Já patřím k levici a pokoušela jsem se mimo jiné tvrdit i to, že ženy nepokulhávají od narození za muži...

... Zvláště mezi pětáctýřicátým a dvaapadesátým rokem jsme se dostali do rozporu, protože jsme se vymykali jakémukoliv zařazení. Stáli jsme na levici, ale nebyli jsme komunisté — dokonce velmi špatně zapsáni u komunistické strany — nebyli jsme „bohémové“. Mně vytýkali, že bydlím v hotelu, a Sartrovi, že žije se svou matkou. A přitom jsme odmítali buržoazní svět, nechodili jsme do „společnosti“, měli jsme peníze, ale náš život podle toho nevypadal. Byli jsme k sobě těsně připoutáni, ale neotročili jsme jeden druhému. To všechno pobuřovalo, protože nebylo podle čeho se orientovat. Ohromilo mě například, že *Samedi-Soir* uvedl, kolik jsme zaplatili za cestu taxíkem z Bou Saada do Dželfy: jet padesát kilometrů nájemným autem je menší přepych než mít vlastní vůz. Ale později, když jsem si koupila Simcu, mi nevyčítal nikdo nic: to je klasické utrácení, odpovídající buržoazním normám.

Na zkrácení představ o spisovatelích mají svůj podíl mytomani, kteří nás uváděli ve svém vyprávění. Moje sestra chodila v určité době hodně do společnosti a představovali ji pod jménem jejího muže; byla ohromena tím, co slyšela, když se řeč stočila na mne. „Znám ji velmi dobře... je to důvěrná přítelkyně... právě minulý týden jsme spolu večereli.“ Šlo o lidi, které jsem nikdy neviděla. Komentáře se jen sypaly. Sestra s úsměvem vyslechla jednu dámu, která jí světovala: „Je to hokyně! Mluví jak dlaždič!“ Kdysi v New Yorku mi řekli Fernand a Stépha s výčitkou: „Proč před námi tajíte, že jste se provdala za Sartra?“ Popřela jsem to; smáli se: „Ale jděte! Náš přítel Sauvage vám byl za svědka. Sám nám o tom vyprávěl.“ Musela jsem jim ukázat pas, abych je přesvědčila... Také si vzpomínám na jednu mladou ženu, která mě nesměle oslovila v Deux Mâgots: „Promiňte, prosím, že vás obtěžuji, ale já jsem přítelkyně Bernarda G.“ Tázavě jsem se na ni podívala, ji to udivilo: „Bernarda G., s kterým každý den obědváte.“ Bylo mi jí líto a řekla jsem spěšně: „Pletete si mě snad s mou sestrou, která je malířka, a jmenuje se Helena de Beauvoir, jde jistě o jejího přítele...“ — „Ne,“ řekla, „nejde o vaši sestru. Už je mi to jasné, promiňte...“ V rozpácích odešla, poučena tak surovým způsobem, že jsem se cítila téměř vinna...

Představují si mě v dvou různých podobách. Buď jako blázna, polovičního blázna, jako výstřední ženu. (Noviny z Ria psaly s překvapením: „Čekali jsme výstřední ženu; byli jsme zklamáni, když jsme se setkali s ženou oblečenou jako všechny ostatní.“) Chovala prý jsem se prostopášně. Jedna komunistka vypravovala v pětáctýřicátém roce, že mě lidé jako mladou dívku viděli v Rouenu tančit nahou na sudech, že žádná neřest mi nebyla cizí: že můj život je karneval atd.

Nebo jako ředitelku s nízkými podpatky, s drdolem, jako členku dobročinného spolu, jako učitelku (v pejorativním smyslu, který tomuto slovu přikládá pravice). Prožívám svůj život v knihách a u psacího stolu, čistě rozumem. „Ona nežije,“ slyšela jsem říkat jednu mladou žurnalistku. „Kdyby mě zvali na pondělky k paní T., hned bych tam běžela.“ Časopis *Elle* představoval svým čtenářkám rozličné typy žen, pod mou fotografií napsali: „Život výlučně intelektuální.“

Nic nestojí v cestě, aby tyto dvě podoby splynuly. Mohu být nestoudná intelektuálka, neřestná členka dobročinného spolku; hlavní je, že mě líčí jako ne-normální. Chtějí-li moji posuzovatelé říci, že se jim nepodobám, pokládám to za poklonu. Faktem zůstává, že jsem spisovatelka: žena spisovatelka,

to neznamená žena z domácnosti, která píše, ale někdo, jehož celá existence je určována psaním. Takový život má svou cenu jako každý druhý. Má své pravdy, svůj řád, svůj cíl, a pokládá-li ho někdo za výstřední, pak ho vůbec nepochopil. Byl můj život skutečně asketický, čistě intelektuální? Můj Bože! Nezdá se mi, že by se moji současníci byli bavili na této zemi o mnoho víc než já ani že by byli získávali rozsáhlejší zkušenosti. Vzpomínám-li si na svou minulost, v žádném případě nikomu nezávidím.

Když jsem byla mladá, nedělala jsem si nic z veřejného mínění. A pak mě chránil Sartre a opravdová přátelství. Přesto jsem špatně snášela určité šuškány a postranní pohledy: Mauriacovy pošklebky a úsměšky mladých lidí, kteří s ním chodili do Deux Magots. Mnoho let jsem se nerada ukazovala na veřejnosti: nechodila jsem už do kavárny, vyhýbala jsem se generálkám a večírkům tak zvané pařížským. Tato zdrženlivost odpovídala mé malé zálibě pro veřejnost: nikdy jsem nebyla v televizi, nikdy jsem o sobě nemluvila do rádia, téměř nikdy jsem neposkytovala interview... Nechtěla jsem vděčit za své úspěchy vnějším zásahům, ale pouze své práci. A věděla jsem, že čím víc se bude o mně mluvit v tisku, tím zkresenější bude můj obraz. Napsala jsem své Paměti z velké části proto, abych uvedla věci na pravou míru, a mnoho čtenářů mi řeklo, že skutečně měli o mně předtím mylné představy. Mám stále nepřátele; opak by mě znepokojoval. Ale časem moje knihy ztratily svou skandální příchut. Věk mi, bohužel, zjednal určitou vážnost, ale především jsem získala čtenáře, kteří věří tomu, co jim říkám. Teď už jsem ušetřena téměř všech stinných stránek proslulosti.

Ze začátku jsem se těšila jen z těch příjemných stránek, bylo jich víc než těch nepříjemných. Proslulost mi přinesla, po čem jsem toužila — aby lidé měli rádi mé knihy a jejich prostřednictvím i mne, aby mě lidé vyslechli, abych jim mohla pomáhat tím, že jim ukážu svět takový, jak ho vidím já. Od doby, kdy vyšel román *L'Invitée* (Host), znám tyto radosti. Nevynula jsem se tomu, abych se neoddávala přeludům, poznala jsem i marnivost, které se daří, když je člověk spokojen sám se sebou, když ho rozechvívá zvuk vlastního jména. Ale nikdy jsem si nehrála na důležitou.

S neúspěchy jsem se vždycky dobře vyrovnala; jako by to byla hra, v níž se mi nepodařilo vyhrát, ale neznamenaly pro mne překážku v další cestě. Ze svých úspěchů jsem mívala až do těchto posledních let velkou radost, netajím se tím. Sou-

hlasným hlasům svých čtenářů jsem přikládala větší cenu než chvále profesionálních kritiků: došlé dopisy, bezděčně zachycené věty, stopy vlivu, nějaká akce. Od prvního dílu mých Pamětí *Memoires d'une jeune fille rangée* (Paměti spořádané dívky) a především od druhého dílu *La Force de l'âge* (Síla věku) se stal můj vztah k veřejnosti velice dvojznačný, protože válkou v Alžírsku se vystupňovala hrůza, kterou mi naháněla moje vlastní třída. Jakmile se této třídě znelíbíte, nemůžete doufat, že proniknete k lidovým čtenářům: autor se tiskne v levném vydání pouze tehdy, jde-li obvyklé vydání dobře na odbyt. A tak ať autor chce či nechce, obrací se k buržoazii. Mezi buržoazií ostatně žijí lidé, kteří se odtrhli od své třídy nebo kteří se o to alespoň pokoušejí. Jsou to intelektuálové a mládež, s nimiž si rozumím. Ale není mi příjemné, dostává-li se mi vlídného přijetí od buržoazie jako celku. Příliš mnoho čtenářek ocenilo v knize *Memoires d'une jeune fille rangée* vyličení prostředí, jež dobře znají, ale nezajímalo je, jaké úsilí jsem musela vynaložit, abych z tohoto prostředí unikla. Pokud jde o druhý díl pamětí, *La Force de l'âge*, často jsem skřípala zuby, když mi blahopřáli: „Jak to posiluje, jak je to dynamické a optimistické,“ protože jsem byla tak znechucena, že bych se byla raději neviděla.

Dotýká se mne chvála i hana. Ale když tak přemýšlím o sobě, docházím k tomu, že ke svým úspěchům jsem značně lhostejná. Kdysi — už jsem o tom hovořila — jsem se ze samé hrlosti a opatrnosti vyhýbala tomu, abych sama sebe soudila, a dnes nevím, podle čeho soudit. Mám se odvolávat na čtenáře, na kritiky, na některé vybrané posuzovatele, na vnitřní přesvědčení, na halasné řeči nebo na mlčení, k nimž dá popud určité dílo? A co lze odhadnout? Věhlas nebo kvalitu, vlivy nebo talent? A ještě; co znamenají tato slova? I tyto otázky a odpovědi, které na ně lze dostat, se mi zdají zbytečné. Moje odtržení je hlubší, má své kořeny v mládí, zaslíbeném absolutnu: i dál zůstávám přesvědčena o marnosti pozemských úspěchů. To, čemu mě svět naučil, ještě posílilo mé pohrdání — objevila jsem ve světě zlo příliš nezměrné, než aby mě znepokojovalo místo, které zde zaujímám, a práva, která si mohu či nemohu přisvojit.

I když mé rozčarování bylo hluboké, i když vybledla jakákoli představa o příkazu, poslání, spáse, i když už nevím, pro koho a proč píší, je pro mne tato činnost nezbytnější než kdykoli jindy. Už nemyslím na to, že tato činnost „ospra-

vedlňuje“, ale přece bych se bez ní cítila až do smrti neospravedlněna. Jsou dny tak krásné, že má člověk chuť zářit jako slunce, to znamená zaplavit zem slovy: jsou hodiny tak pochmurné, že nezbyvá jiná naděje než výkřik, který by člověk chtěl ze sebe vydat. Odkud se bere v pětapadesáti stejně jako ve dvaceti ta mimořádná síla slova? . . . Všeobecná, věčná slova, přítomnost všech slov v každém jednotlivém, jsou nepochybně jediným transcendentem, jež uznávám a jež mě dojmá; slova se mi chvějí v ústech, prostřednictvím slov se spojuji s lidstvem. Dovedou vynutit na okamžiku a na jeho nahodilosti slzy, noc, dokonce i smrt, a přeměňují je. Dnes je možná mým nejhlubším přáním, aby někdo v tichu opakoval určitá slova, která jsem spojila k sobě.

Být známým spisovatelem má nesporné výhody: žádná shánka za živobytím, ale cílevědomá práce, různá setkání, cestování, bezprostřednější účast na událostech. Velmi mnoho cizinců, kteří stojí proti své vládě, vyhledává podporu u francouzských intelektuálů; často býváme také vyzváni, abychom projevíli svou solidaritu se sprátcenými národy. My všichni jsme tak trochu přetíženi manifesty, protesty, rezolucemi, prohlášeními, výzvami, poselstvími, které musíme napsat nebo podepsat. Není možné zúčastnit se všech výborů, kongresů, přednášek, schůzí, sjezdů, na něž jsme pozváni. Za čas věnovaný lidem, kteří se na nás obracejí, dostane se nám poučení daleko podrobnějšího, přesnějšího a především živějšího než z jakýchkoli novin; poučení o tom, co se děje na Kubě, v Guineji, na Antilách, ve Venezuele, v Peru, v Kamerunu, v Angole, v Jižní Africe. I když moje účast na jejich boji je zcela nepatrná, přece mám pocit, že zasahuji do dějin. Nestýkám se s mondénní společností, ale zato jsem spojena s celým světem. Jeden můj starý přítel mi řekl s výčitkou: „Žijete jako v klášteře.“ Budiž; ale mnoho času trávím v hovorně.

A přece s úzkostí a smutkem jsem se dívala na to, jak se Sartre stává významnou osobností a jak moje jméno začíná něco znamenat. Naše bezstarostnost se rozplynula v den, kdy jsme se stali veřejnými osobnostmi a kdy jsme neustále museli mít na mysli objektivní stanovisko. Je veta po dobrodružnosti našich někdejších cest; bylo třeba vzdát se rozmarů a toulek. Abychom si uhájili svůj soukromý život, museli jsme kolem sebe vybudovat zeď, museli jsme opustit hotel, kavárny, a tato separace mě tíží, vždyť jsem tak ráda žila společně s ostatními. Setkávám se s mnoha lidmi: ale většina se mnou nehovoří jako

s kýmkoli jiným: náš vzájemný vztah vyznívá falešně. „Sartre se stýká pouze s lidmi, kteří se stýkají se Sartrem,“ řekl Claude Roy. Toto úsloví se hodí i na mne. Vystavuji se však riziku, že jim nebudu rozumět, protože ve skutečnosti s nimi nesdílím jejich osud. Toto odcizení pramení z proslulosti a z hmotných výhod, které s sebou přináší.

Ekonomický vzato jsem privilegovaná osoba. Od roku 1954 mně knihy vynášejí mnoho peněz; v dvaapadesátém jsem si koupila auto a v pětapadesátém byt. Nechodím do společnosti, nepřijímám návštěvy; nemám ráda přepychové prostředí, odpuzuje mě stejně, jako když mi bylo dvacet; neoblékám se nákladně; jím občas velmi dobře, obvykle velice málo; ale o tom o všem rozhoduji já sama podle své nálady, ničeho se neodříkám. Někteří kritikové mi vyčítají tento blahobyť; ovšem lidé z pravice; levice nikdy nevytýká svému příslušníku jmění, i kdyby byl miliardář (v Jižní Americe žijí levicoví miliardáři), připisuje se mu k dobru, že stojí na levici. Marxistická ideologie nemá nic společného s náboženskou morálkou, nežádá po jedinci ani asketizmu, ani nouzi: po pravdě řečeno nezajímá se o soukromý život. Pravice je tak přesvědčena o oprávněnosti svých požadavků, že odpůrci pravice se mohou ospravedlnit v jejich očích jen mučednictvím. Její postoj je kromě toho diktován hospodářskými zájmy. Pravice nechápe, že hospodářské zájmy a politické zaměření nemusí jít jedním směrem. Uvažuje takto: komunista, který má peníze, to nemůže myslet upřímně. A pak, jedná-li se o jakýkoli útok proti lidem z levice, musí si pravice přiložit to největší polínko . . . Jeden komentátor, který se ostatně snažil být nestranný, napsal po přečtení mé knihy *La Force de l'âge*, že mám zálibu pro „podezřelá místa“, protože jsem během války z nedostatku finančních prostředků bydlela ve špinavých hotelích: co by se asi říkalo, kdybych dnes bydlela v nějaké díře! Nákladný plášť znamená příslušnost k buržoazii: ledabylý oděv by byl považován za přetvářku nebo za nevкусnost. Budou vás obviňovat, buď že vyhazujete peníze oknem, nebo že jste lakomí. Nemyslete si, že existuje nějaká zlatá střední cesta: pokřtili by ji na skrblicitví. Jediným řešením je řídit se svým přesvědčením a nevšímát si, co se říká.

To ovšem neznamená, že jsem se s radostí přizpůsobila svému postavení. Zahanbení, které jsem cítila kolem roku 1946, nezmizelo. Víím, že jsem vydělala peníze na kulturu a že jsem přede-

vším jejím prostřednictvím získala určité možnosti. Přímou nevykořisťuji nikoho, ale lidé, kteří kupují mé knihy, jsou všichni závislí na hospodářství založeném na vykořisťování. Jsem spoluvínkem privilegovaných vrstev, a jsem tudíž zkompromitována: proto jsem prožívala válku v Alžírsku jako své osobní drama. Kdovž člověk žije v nespravedlivém světě, zbytečně doufá, že se nějakým způsobem očistí od bezpráví. Bylo by třeba jednoho — změnit svět, a to není v mých silách. Trápit se nad těmito rozpory není k ničemu, zapomenout na ně znamená lhát si. Můj postoj mi však přinesl značné osamocení; moje objektivní postavení mě vzdaluje od proletariátu a způsob mého života mě subjektivně staví proti buržoazii. Toto relativní ústraní mi vyhovuje, protože se mi stále nedostává času; ale připravuje mě o určité lidské teplo, které jsem opět nalezla s takovou radostí při manifestacích v posledních letech. A pak — toto mé ústraní omezuje mou zkušenost, což je pro mne daleko závažnější.

K tomu, oč jsem připravena a co tvoří rub mých úspěchů, přistupuje ještě něco, co nemám čím vyvážit. Od roku 1944 se mi přihodilo něco velmi důležitého a nenapravitelného — zestárla jsem — jako Zazie. To znamená mnoho. Především to, že se změnil svět kolem mne: je menší a slabší. Nezapomínám, že povrch země je konečný, že na světě je konečný počet obyvatel, rostlinných a živočišných druhů, a také konečný počet obrazů, knih, staveb. Každou jednotlivou věc lze vysvětlit prostřednictvím tohoto celku a odvolávat se na něj; i bohatství celku je vymezeno. Když jsme byli mladí, setkávali jsme se — Sartre a já — s „individualitami, jež stály nad námi“, to znamená s individualitami, které odolávaly analýze, uchovávaly si v našich očích trochu toho zázračného z dětství. Tento tajuplný oříšek je rozlousknut; to malebné je mrtvé, blázni už nevypadají jako světci, davy už ve mně nevyvolávají opojení; v mládí kdysi fascinující mým vidím už jen preludium zralosti. Skutečnost mě ještě stále zajímá, ale její přítomnost už mě neuvádí v úžas. Jistě, krása zůstává; i když už nepřináší žádné ohromující objevy, i když většina jejích tajemství vyvanula, ještě se stává, že krása zastaví čas. Někdy ji také nenávidím. Jednou večer po krvavých srážkách jsem poslouchala Beethovenovo andante a pobouřeně jsem zastavila desku — v té hudbě byla všechna bolest světa, tak nádherně zvládnutá a tak dokonalá, jako by měla své oprávnění. Téměř všechna umělecká díla byla vytvořena pro

privilegované lidi privilegovanými lidmi, kteří — i když trpěli — měli možnost vypořádat se se svým utrpením: umělecká díla zastírají ořtesnost holého neštěstí. A jindy zase, večer po jiném krveprolití — bylo jich mnoho — jsem si přála, aby všechny tyto živé krásy byly zničeny. Dnes iž hrůza daleko. Mohu poslouchat Beethovena. Ale ani on, ani nikdo jiný ve mně už nikdy nevyvolá dojem, který jsem někdy mívala — že je absolutno na dosah.

Nyní totiž už znám pravdu o lidském údělu: dvě třetiny lidstva mají hlad. Lidský druh je vytvářen ze dvou třetin jakýmsi larvami, nehotovými lidmi, kteří jsou příliš slabí, aby revoltovali, a kteří s sebou vlekou od narození až do smrti nejtemnější zoufalství. Už od dětství se mi v noci zdává o věcech zdánlivě mrtvých, v nichž je však utajeno nějaké utrpení; ručičky na hodinách začnou rychle obíhat, už jimi nepohybuje mechanismus, ale v hodinkách je skrytá hrozná organická vada; kus dřeva krvácí pod sekýrou, najednou je možné rozeznat v letech na dřevě hrozně zohavenou bytost. I v bdělém stavu mě pronásledují tyto noční můry, vzpomenu-li si na živoucí kostry v Kalkatě nebo na ty malé nafouklé měchy s lidským obličejem — na podvyživené děti. Jen v takovém případě je nekonečno na dosah; zde není naprosto nic a toto nic je vědomé. Děti budou dál umírat a nic se nezmění. Nicota mě děsí méně než absolutno neštěstí.

Už nemám chuť cestovat, země je zbavena zázraků; neočekáváme nic, neočekáváme-li všechno. Ale ráda bych znala pokračování naší historie. Mladí lidé — to jsou budoucí dospělí, ale zajímám se o ně: budoucnost je v jejich rukou, a setkávám-li se v jejich záměrech se svými vlastními záměry, zdá se mi, že můj život jde až za hrob. Je mi dobře mezi mladými lidmi; přesto však mi poskytují pochybnou útěchu; tím, že dál uchovávají tento svět, berou mi ho. Mykény budou patřit jim, i Provence a Rembrandt a římská náměstí. Jak je nádherné být živ! Jako by neexistovaly všechny ty pohledy, které spočinuly na Akropoli přede mnou. Očima těch dvacetiletých vidím sebe samu jako mrtvý a vycpaný exemplář.

Koho vidím? Zestárnout znamená určit sám sebe a sám sebe vymežit. Vzpírala jsem se proti zavedeným způsobům, ale nemohla jsem zabránit, aby mě neuvěznila moje leta. Dlouho budu bydlet v dekoraci, v níž se odehrává můj život; zůstanu věrná starým přátelstvím; nálož vzpomínek — i když jich ještě pár přibude — zůstane. Napsala jsem určité knihy, ne jiné. Něco

mě na tom mate. Žila jsem zaměřena na budoucnost, a nyní si připomínám celou svou minulost: přítomnost zmizela jako kouzlem. Celá ta léta jsem si myslela, že moje dílo je přede mnou, ale najednou je za mnou: nikdy nemělo své místo. Podobá se číslu, jemuž v matematice říkáme zlomek, nepatří ani k jednomu ani k druhému číslu, mezi nimiž stojí. Pochopila jsem najednou, nač mi jsou moje vědomosti; mnoho jsem zapomněla, ale co počít s tím, co zůstává? Když si vybavuji svůj život, poznávám, že jsem vždycky stála na jedné nebo na druhé straně určité věci, která nikdy není úplná. Pouze mé city měly vždy svou plnost.

A přece spisovatel má možnost uniknout tomuto zkamenění ve chvílích, kdy píše. Při každé nové knize začínám znovu. Váhám, dodávám si odvahy, práce minulých let je ta tam, moje poznámky nemají tvar, zdá se mi nemožné pokračovat v psaní: až do chvíle — nepostižitelné, i zde nalézáme onen zlomek — kdy je nemožné nedokončit zamýšlené dílo. Každá stránka, každá věta vyžaduje svěží nápad, nové rozhodnutí. Tvorba — to je dobrodružství, mládí a svoboda.

Ale jakmile vstanu od psacího stolu, uplynulý čas se znovu za mnou nahromadí. Musím myslet na jiné věci: najednou se zraňuji o svůj vlastní věk. Tato odkvetlá žena je moje vrstevnice; pod zvadlou pleť poznávám obličej mladé dívky. Tenhle zestárýl pán, který je tak podobný jednomu z mých prastrýců, s úsměvem vzpomíná, jak jsme si společně hrávali v luxemburské zahradě. „Připomínáte mi mou matku,“ řekla mi třicetiletá žena. Na každém rohu mě zaskočí pravda a nemohu pochopit, jakou lstí se ve mně usídlí, když mě zasahuje zvenčí.

Stáří — zdálky je lze pokládat za jakousi instituci; ale vždyť přece najednou jsou staří ti, co bývali mladí. Jednoho dne jsem si řekla: „Je mi čtyřicet!“ Než jsem se probrala z úžasu, bylo mi padesát. Ohromení, které se mě tehdy zmocnilo, už nezmizelo.

Nemohu tomu věřit. Když vidím vytištěné své jméno — Simone de Beauvoir — připomíná mi mladou ženu, a to jsem já. Často mívám takový sen: že spím a ve snu je mi čtyřiapadesát, pak otevřu oči, a je mi třicet. „Jaký jsem to měla hrozný sen!“ řekne si mladá žena, která se jen zdánlivě probudí. Někdy také, ještě než se probere, se mi usadí na prsou obrovské zvíře: „Je to pravda! Ten strašný sen, že je ti přes padesát, je pravdivý!“ Jak může čas — něco tak beztvá-

rého a nehmotného — na mne uvalit takovou tíhu, že nemohu ani vydechnout? Jak může budoucnost — něco, co není — tak nelítostně počítat? Mé dvaasedmdesáté narozeniny jsou tak blízko jako den, kdy jsme byli osvobozeni!

Stačí se na sebe podívat do zrcadla, abych se přesvědčila. Když mi bylo čtyřicet, myslela jsem si: „Tam vzadu v zrcadle číhá stáří; a hrozné je, že mě dostane.“ Už mě dostalo. Často se mi zdá, že mám před očima mžítiky, a zaráží mě ta neuvěřitelná věc, kterou mám místo obličeje. Chápu vévodkyni z Castiglione, která dala rozbít všechna zrcadla. Připadalo mi, že málo dbám o svůj vzhled. Jako lidé, kteří jedí podle chuti a kterým se dobře daří, zapomínají na svůj žaludek; když jsem se mohla dívat na svou tvář bez nelibosti, zapomínala jsem na ni, byla ponechána sama sobě. Teď už na ni nezapomínám. Nenávídím svůj obraz; nad očima vrásky, pod očima váčky, příliš plný obličej, ten nádech smutku, který vytvářejí rýhy kolem úst. Snad lidé, kteří mě potkávají, ve mně vidí prostě padesátiletou ženu, která není ani taková ani onaká, které je tolik let, kolik jí je. Ale já, já vidím svou bývalou hlavu, jež je nyní zachvácená nákazou, z níž už se neuzdravím.

Zasáhla také mé srdce. Ztratila jsem svou bývalou sílu oddělit tmu od světla, když jsem chtěla nad sebou mít — i za cenu mnoha bouří — zářící nebe. Tváří v tvář hroznivé blízkosti konce a nezbytnosti zestárnutí se mým vzpourám nedostává odvahy: moje štěstí vybledlo. Smrt už není surovým zážitkem tam někde daleko, straší mne ve snu. Bdím-li, cítím stín smrti mezi sebou a světem: už začala své dílo. A to jsem nepředvíдалa: že začíná tak brzy a že tak člověka užírá. Možná že dokončí své dílo bez velkých bolestí, až mě všechno opustí, takže tato přítomnost, již jsem se nechtěla vzdát, ta moje přítomnost, už nebude přítomností při něčem, už nebude ničím, a nechá se lhostejně zahnat. Pouta, která mě přidrží na zemi, jedno po druhém ochabují, povolují a povolí.

Ano, přišla chvíle, kdy mohu říci: už nikdy! Já jsem se neodvrátila od svého bývalého štěstí, má štěstí se odvrátilo ode mne: horské stezky se vzpírají mým krokům. Už nikdy nepadnu zmožena únavou do vůně sena; už nikdy ráno sama nepojedu po čerstvém sněhu. Už nikdy nebudu mít muže. Pokud se s tím moje tělo a moje fantazie vyrovnají. Přesto všechno je zvláštní nebýt už tělem; jsou chvíle, kdy mi tato podivná situace svým definitivním charakterem mrazí krev v ži-

lách. Něco mne hluboce zarmucuje, mnohem víc než to, oč jsem připravena — že už v sobě neobjevím nové touhy; uvadnou dřív, než se zrodí v tomto vzácném čase, který bude napříště mým časem. Kdysi plynuly dny beze spěchu, šla jsem rychleji než ony, moje plány mne nesly kupředu. Nyní se mnou příliš krátké hodiny ujíždějí tryskem ke hrobu. Vyhýbám se myšlence: za deset let, za rok. Vzpomínky slábnou, mýty odprýskávají, plány zakrňují v samých počátcích; já jsem ta tam, věci jsou ty tam. Má-li toto mlčení potrvát, ať se moje krátká budoucnost zdá dlouhá!

A jaké hrozby v sobě budoucnost skrývá? Jediná nová a důležitá věc, která se mi může přihodit, je neštěstí. Buď uvidím Sartra mrtvého, nebo zemřu před ním. Je hrozné pomyšlení, že tu nebudu, abych ho utěšila nad ztrátou, která ho zasáhne, opustím-li ho; je hrozné pomyšlení, že mě opustí a odmlčí se. Nedojde-li k té nejméně pravděpodobné možnosti, bude jeden z těchto údělů mým údělem. Někdy si přeji rychle s tím skoncovat, abych zkrátila tuto úzkost.

A přece stejně jako kdysi nenávidím myšlenku na dobrovolnou smrt. Myslím se smutkem na všechny knihy, které jsem přečetla, na země, které jsem navštívila, na poznatky, které jsem

nashromáždila, a na to, co už nebude. Hudba, malířství, kultura, tolik míst: a najednou už nic. To není jako snůška medu, nikoho druhého už to nenasytí. V nejlepším případě, budou-li mě lidé číst, si nějaký čtenář pomyslí: ta toho viděla! Ale tento jedinečný celek, moje vlastní zkušenost se svým řádem a svými náhodami — pekingská opera, arény v Huelvě, náboženské obřady v Bahii, písčité duny v El-Qued, Wabansia avenue, svítání v Provenci, Tirynt, Castro, hovořící k pěti stům tisícům Kubánců, bledě žluté nebe nad mořem mračen, načervenalé bukové lesy, leningradské bílé noci, zvony svobody, oranžový měsíc nad Piréem, rudé slunce, vycházející nad pouští, Torcello, Řím, to všechno, o čem jsem vyprávěla, to všechno, o čem jsem pomlčela — to už nikdy nikdo nevzkřísí. Kdyby alespoň moje zkušenost obohatila zem, kdyby zrodila ... co? horu? raketu? Ne. Nebude nic. Znovu si připomínám houštinu lískových keřů, zmítaných větrem, a sliby, jimiž překypovalo mé srdce, když jsem viděla u svých nohou ten zlatý důl — celý život ležel přede mnou. Sliby jsem dodržela. Dívám-li se však nedůvěřivě zpět na tu důvěřivou dívku, s úžasem si uvědomuji, jak jsem byla podvedena.

Přeložila Alena Šabatková